

УДК 336.5:331.5

Осипенко М. В.

СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ЧИННИК ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Формування умов для переходу до економічної моделі ведення національного господарства на основі інновацій передбачає забезпечення високого рівня людського розвитку за рахунок використання новітніх чинників модернізації всіх сфер діяльності людини. Поліпшення якості життя населення на тлі посилення глобалізації стає головним фактором підвищення конкурентоспроможності та забезпечення стійкого економічного зростання. У статті наголошено, що як передумови модернізації соціально-економічних систем мають розглядатися структурні реформи галузей розвитку людського капіталу. Стійке піднесення нашої держави повинне відбуватися на основі визначення відповідних пріоритетів та розроблення концепцій, програм управління, координації накопичення й використання сукупного потенціалу індивідуумів у інноваційному розвитку. Визначено, що соціальна інфраструктура виступає об'єктом інвестування для створення матеріального середовища задоволення потреб членів суспільства. Її розвиток як підґрунтя забезпечення довгострокового соціально-економічного зростання має відбуватися на умовах делегування повноважень центрального уряду місцевим органам самоврядування з урахуванням необхідності поєднання державних і регіональних інтересів.

Ключові слова: соціальна інфраструктура, відтворення, розвиток, людський капітал, здоров'я населення.

Літ. 21.

Осипенко М. В.

СОЦИАЛЬНАЯ ИНФРАСТРУКТУРА КАК ФАКТОР ВОСПРОИЗВОДСТВА ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА

Формирование условий для перехода к экономической модели ведения национального хозяйства на основе инноваций предполагает обеспечение высокого уровня человеческого развития за счет использования новейших факторов модернизации всех сфер деятельности человека. Улучшение качества жизни населения на фоне усиления глобализации становится главным фактором повышения конкурентоспособности и обеспечения устойчивого экономического роста. В статье подчеркнута, что как предпосылки модернизации социально-экономических систем должны рассматриваться структурные реформы отраслей развития человеческого капитала. Устойчивый подъем нашего государства должен происходить на основе определения соответствующих приоритетов и разработки концепций, программ управления, координации накопления и использования совокупного потенциала индивидумов в инновационном развитии. Определено, что социальная инфраструктура выступает объектом инвестирования для создания материальной среды удовлетворения потребностей членов общества. Ее развитие как основа обеспечения долгосрочного социально-экономического роста должно происходить на условиях делегирования полномочий центрального правительства местным органам самоуправления с учетом необходимости сочетания государственных и региональных интересов.

Ключевые слова: социальная инфраструктура, воспроизведение, развитие, человеческий капитал, здоровье населения.

Maryna Osypenko

SOCIAL INFRASTRUCTURE AS A FACTOR OF THE HUMAN CAPITAL REPRODUCTION

Creating the conditions for the transition to an economic model of the national economy management based on innovation provides for a high level of human development through the use of new factors of modernization of all spheres of human activity. Improving

© Осипенко М. В., 2016

the quality of life in the face of increasing globalization trends in the world economy is becoming a major factor to increase competitiveness and sustainable economic growth. The article stresses that structural reforms of human capital development branches should be considered as a precondition of modernization of the socio-economic systems. Sustainable recovery of our state should be based on the identification of relevant priorities, development of concepts and management programs, coordination of aggregate capacity accumulation and use in the innovative development. It is determined that social infrastructure is an investee for the formation of the material environment to meet the needs of members of society. Its development as the basis for ensuring long-term socio-economic growth should take place under delegation of authority of the central government to local governments, given the need to integrate national and regional interests.

Key words: social infrastructure, reproduction, development, human capital, public health.

JEL classification: I14, O15, O18.

У процесі еволюції соціально-економічних систем (СЕС) відбуваються зміни у способах перерозподілу створеної доданої вартості для розвитку людського капіталу. На сучасному етапі подолання наслідків світової фінансової кризи, глобальних проявів нестабільності стан соціальної інфраструктури істотно впливає на ціннісні характеристики відтворювального процесу. Задоволення соціальних потреб усіх членів суспільства, незалежно від форми власності, має супроводжуватися трансформацією складових соціальної ринкової держави, орієнтованої на запити людини.

Світовою спільнотою розроблені та прийняті на саміті ООН у 2015 р. комплексні глобальні цілі всеохоплюючого стійкого розвитку [1]. Вони стали рушійною силою державної політики багатьох країн, спрямованої на людський розвиток, підґрунтям її переорієнтації в гуманітарному напрямі. Зазначені цілі віднесено до пріоритетів стратегії реформ в Україні. Проте проблема формування соціальної інфраструктури потребує окремого вивчення з точки зору впливу її складових на забезпечення підвищення рівня життя громадян та його якості.

Тематика людського капіталу та ролі соціальної інфраструктури в його відтворенні широко відображена у світовій і вітчизняній економічній думці. Її наукові витoki сягають праць представників класичної й неокласичної політичної економії. Дж. С. Мілль, В. Петті, Д. Рікардо, А. Сміт [1–5] висунули й досліджували ідею “економічної людини”, показавши, що в індустріальному суспільстві вона стає основною продуктивною одиницею та суб’єктом виробництва. Від її індивідуальних (особистісних) рис, ступеня участі у виробничому процесі, характеру відносин між працівниками й роботодавцями безпосередньо залежать продуктивність праці, обсяг прибутку та громадського багатства. Сучасні наукові інтерпретації ідей і поглядів на розуміння сутності людського капіталу ґрунтуються на працях Г. Беккера [6], Т. Шульца [7], котрі заклали в основу економічної теорії категорію “людський капітал”. Представники неокласичних шкіл світової економічної думки А. Маршалл, Л. Мізес, І. Фішер [8–10] та ін. показали, що брак відповідних чинників відтворення “економічної людини”, її продуктивних рис негативно позначається на технологічному й суспільному прогресі. Тому в працях названих дослідників велику увагу приділено вивченню взаємозалежності якості відтворення людини, її розумової та креативної активності від характеру економічних відносин, ресурсного забезпечення освіти, стану науки й техніки. Напрямам реалізації інноваційних рис людського капіталу в контексті цілей і завдань формування та розвитку соціальної

інфраструктури присвячені праці вітчизняних дослідників Е. М. Лібанової, О. В. Макарової, Д. П. Мельничука, К. В. Павлюк, А. А. Чухна [11–16].

З ускладненням відтворення людського капіталу зростає потреба в подальшому розробленні концепцій і програм управління й координації процесів накопичення та використання людських ресурсів країни в інноваційному розвитку. Разом із тим, незважаючи на численні дослідження різних складових відтворення людського капіталу, на окрему увагу заслуговують питання вдосконалення соціальної інфраструктури. Об'єктивні перетворення в національному економічному просторі, що відбуваються під впливом трансформаційних зрушень, обумовлюють докорінні зміни у структурі й організації СЕС. Важливим напрямом формування парадигми розвитку та функціонування соціальної інфраструктури у складі СЕС є зростання її всеосяжного значення для підвищення конкурентоспроможності й перспектив інноваційного розвитку економіки [17; 18]. Необхідно переоцінити роль і функції інфраструктури в загальному суспільному відтворенні та людського капіталу як його складової в контексті модернізації економічної системи.

Потреба у створенні належних умов для інноваційного поступу української економіки зумовлена тим, що вона поступається розвинутих країнам за часткою інноваційної складової у ВВП. Під впливом фактора інноваційності посилюється взаємозалежність ефективності й конкурентоспроможності економіки від рис людського капіталу та людини загалом як творця й носія інноваційних ідей, програм і технологій. Тому стає необхідним відтворення “нової людини”, не тільки здатної повною мірою використовувати досягнення науки та техніки, а й орієнтованої на розроблення інновацій, упровадження їх у всі сфери суспільного життя. Крім того, в сучасному світі професійні й технічні знання, які є основою кваліфікації, швидко застарівають (у цьому виявляється моральне зношення людського капіталу), що висуває підвищені вимоги до працівників, зокрема їхньої спроможності освоювати нові наукові здобутки, сприйнятливості до інновацій та ін. Отже, сьогодні, в умовах посилення взаємозалежності економік різних країн, зміцнення цілісності та єдності світового господарства, минуле протистояння між ринковою й неринковою ідеологіями розвитку економіки перемістилося в площину стратегії забезпечення такої трансформації, яка дасть змогу повністю зосередитися на питаннях добробуту людини [19].

Про значимість ефективного розв'язання окреслених завдань свідчить статистика. За даними міжнародних експертів, інвестиції в людський капітал дають істотно більший економічний ефект, ніж доходи від вкладень коштів у традиційні фактори виробництва, такі як праця, капітал, гроші, земля. Однак Україна, котра має великий людський, передусім інтелектуальний, потенціал – одну з найважливіших конкурентних переваг, – помітно відстає від розвинутих країн за часткою у ВВП інноваційного й людського капіталів разом. Так, у звіті про глобальну конкурентоспроможність 2014–2015 рр., Україна посідає 82-ге місце серед 144 держав за інноваційним потенціалом [20] та 81-ше з-поміж 188 країн за індексом людського розвитку [21]. Наше світове майбутнє залежить від здатності й уміння використовувати свої інтелектуальні, економічні та інші можливості в інтересах інноваційного розвитку [20].

У зв'язку з цим сучасний стан соціально-економічного розвитку країни вимагає від вітчизняної науки розроблення теоретично-практичних засад

перебудови механізмів управління ресурсами відтворення, накопичення й реалізації в продуктивній праці інноваційного людського капіталу на всіх рівнях економічної діяльності – національному, регіональному, підприємств та індивідів. Потрібно враховувати, що процес відтворення людського капіталу зазнає істотного впливу швидко змінюваних економічних, суспільних, технологічних, організаційно-управлінських, інституційних та інших умов і факторів. Від виваженості рішень з виконання окресленого комплексу теоретичних і практичних завдань безпосередньо залежать конкурентоспроможність країни у світі, а отже, й можливості забезпечення гідного матеріального та духовного рівня життя населення.

Для розуміння цілісного підходу при відтворенні людського капіталу треба виокремити елементи його структури. У найширшому сенсі він включає біологічні (стан здоров'я, психофізіологічні природні риси, інтелектуальні здібності до творчості й інноваційної діяльності); соціальні (рівень освіти та обсяг знань, ступінь розвитку професійних умінь і навичок, ініціативність у економічній діяльності, здатність до самонавчання та саморозвитку); духовно-моральні (стан і зміст системи духовно-моральних та ціннісних орієнтацій людини на життя й працю як базові засади його діяльності, міра громадянської відповідальності, характер моральної мотивації на досягнення результатів економічної діяльності) складові. При цьому в чистому вигляді риси й властивості людського капіталу не виявляються. Маючи певну самостійність, вони функціонують і розкриваються на громадському (як мета соціуму) та індивідуальному (як саморозвиток) рівнях. Вихідною умовою відтворення людського капіталу є повторюваність, безперервність і постійність відновлення й розвитку всіх основних елементів цього процесу.

У сучасних умовах доступ до інформації разом із мотивацією та вмінням громадян раціонально використовувати всі види ресурсів відіграє важливу роль для зміцнення конкурентоспроможності країни. Освіта, як і культура, великою мірою визначає добробут держави, специфіку національної свідомості. Загальною місією освіти виступає поширення та збереження нагромаджених знань задля забезпечення зростання людського капіталу й цивілізаційного розвитку. Освітня діяльність являє собою передання та поширення обсягу інтелектуальних здобутків із метою формування людини як особистості та члена спільноти, виконавця суспільно важливих функцій. Дослідження освітніх середовища й рівня населення повинне повсякчас перебувати в центрі уваги вчених і чиновників. При цьому варто пам'ятати, що наразі є гостра потреба не в загальних, а у фахово орієнтованих знаннях і трудових навичках, котрі гарантуватимуть набуття економічно активним населенням високої професійної майстерності. Сьогодення висуває нові вимоги до освітнього процесу – він має швидко адаптуватися до новітніх досягнень науково-технічного прогресу, бути індивідуалізованим, відповідати реальним перспективам розвитку галузей економіки, слугувати передумовою формування людського капіталу.

До ключових питань, що постають перед більшістю країн як у довго-, так і в короткостроковій перспективі у контексті відтворення людського капіталу, належить побудова ефективної системи соціального захисту населення, здатної розв'язувати нагальні й перманентні соціальні проблеми. У розвинутих країнах основними чинниками створення ефективної системи соціаль-

ного захисту, досягнення високого рівня життя громадян є соціальна справедливість, солідарність і державний перерозподіл доходів. Удосконалення соціального захисту повинне відбуватися шляхом економічної й суспільно-політичної трансформації системи адміністративно-територіального устрою, що дасть змогу створити якісно новий суб'єкт місцевого самоврядування, а саме територіальну громаду на базовому рівні такого устрою, котра матиме всі обов'язкові правові, фінансові й соціальні компоненти для надання належних публічних послуг та забезпечення гідних умов проживання людей.

Здоров'я населення як один із найважливіших показників якості людського розвитку є базовою складовою людського капіталу й водночас вагомим фактором створення суспільного добробуту через його зв'язок із соціальними та економічними характеристиками життєдіяльності населення. Здоров'я є тією найголовнішою властивістю, без збереження й відтворення котрої людина не може реалізовувати свої можливості в різних сферах національного господарства. Зміцнення здоров'я є обов'язковою умовою набуття та примноження професійних знань, навичок і вмінь, що формують реальне підґрунтя трудового потенціалу. Задовільний стан здоров'я є складовою високої якості життя, оскільки на індивідуальному рівні дає можливість людині вважати останнє повноцінним і значущим, бути продуктивним членом суспільства. На макрорівні стан здоров'я населення є водночас об'єктивною передумовою й наслідком економічних досягнень. У ринковій економіці повинен утверджуватися пріоритет цінності економічно активної людини. Забезпечити гармонізацію поточних інтересів бізнесу та населення заради досягнення успіху суспільства в перспективі має держава [19].

Здоров'я як елемент людського капіталу від самого початку пов'язане з природними задатками людини, а також із вихованням у сім'ї та самовихованням, що тісно корелює з культурно-моральним і соціальним капіталом особистості. Разом із тим капітал здоров'я правомірно пов'язують з інвестиціями в людину, які надаються з метою формування, підтримки й удосконалення її здоров'я та працездатності. Капітал здоров'я є основою людського капіталу взагалі. У нього включають три основні складові: спадкове здоров'я, профілактику (власний внесок) і надбане в результаті політики охорони здоров'я, здійснюваної урядом. Витрати на освіту, зміцнення здоров'я, інші аспекти розвитку населення дають значні за обсягом, тривалі та синергетичні за характером соціальний і економічний ефекти, причому останній нерідко істотно перевищує віддачу від інвестицій у матеріальний капітал. Індивіди стають епіцентром прогресу, оскільки одночасно виступають і головною метою суспільного поступу, й найважливішим його чинником, й інструментом власного вдосконалення. При цьому матеріальні ресурси є засобом людського розвитку, а результат їх використання, котрий виражається у сформованих людських здібностях, – кінцевою метою.

В Україні інвестиції в людський капітал, у сферу його відтворення й відновлення, які є ключовим напрямом інвестування в розвинутих країнах світу, поки що не посіли належного місця. Багатофакторність регулювання розвитку соціальної інфраструктури, визначення державних пріоритетів у соціальній сфері окремо взятої країни, система моніторингу потреб членів суспільства, посилення впливу бізнесу, зокрема транснаціональних корпо-

рацій, на сталий розвиток національної економіки – усе це вимагає детального аналізу функціонування цієї інфраструктури.

Варто зауважити, що належне відтворення людського капіталу, як і становлення та інноваційний розвиток економіки загалом, являє собою єдиний і водночас суперечливий процес із безліччю взаємопов'язаних умов і факторів. Тому перед суб'єктами управління й усім суспільством завжди стоїть завдання забезпечення економічними та іншими громадськими ресурсами якісного й цілісного відтворення та реалізації біологічних, соціальних і духовних властивостей і рис людини, а отже, і їх поєднання – людського капіталу. Що стосується проблем розроблення й реалізації програм сучасної модернізації, де розв'язання завдань належного відтворення людського капіталу перебуває серед ключових напрямів діяльності всіх суб'єктів управління та господарської діяльності, то ідея цілісного підходу зобов'язує не обмежуватися, наприклад, виконанням лише найважливіших проектів. Оскільки людина в ході сучасної господарської діяльності залучається в цілісності своїх властивостей і рис, проекти в усьому “відтворювальному ланцюгу” теж повинні формувати умови для загального відтворення кожного елементу структури людського капіталу. Тому важливо розуміти, що підтримка здоров'я як невід'ємної складової такого капіталу відбувається в контексті функціонування соціальної інфраструктури національного господарства.

Стан і міра розбудови останньої розглядається в ролі показника ефективності використання матеріальних можливостей для підвищення якості життя населення та відображає рівень соціально-економічного розвитку територій і держави загалом. Соціальна сфера включає такі галузі, як охорона здоров'я та фізична культура; загальна, середня, спеціальна середня, професійно-технічна, вища освіта; система підвищення кваліфікації тощо; житлово-комунальне господарство; пасажирський транспорт і зв'язок; побутове обслуговування; культура й мистецтво [13]. Соціальна інфраструктура охоплює ланки споживання й обслуговування створених у матеріальному виробництві благ та виробляє власні товари й послуги. Найбільш значимими серед її функцій є: відтворення робочої сили, створення умов для оптимізації демографічних процесів; поліпшення та збереження здоров'я населення; розв'язання житлових проблем; підвищення добробуту населення.

В умовах становлення й розбудови ринкових відносин споживання благ соціальної сфери господарювання не обмежується задоволенням первинних потреб – воно має розширений характер, що, у свою чергу, забезпечує безперервне відтворення елементів самої інфраструктури. За таких умов залишається дискусійним питання першочергового виконання функцій інфраструктури, окремі з котрих спрямовані на ефект у короткостроковій перспективі та проявляються передусім у підвищенні продуктивності праці й окупності інвестицій у інфраструктуру, а інші, такі як забезпечення духовного й морального розвитку людини, підвищення рівня професійної освіти, реалізуються в середньо- та довгостроковій перспективах і є базою для системного поступу всього суспільства.

Недооцінка економічної значущості людського капіталу стала головною причиною відставання України від розвинутих країн, адже ефективне функціонування економіки дедалі більше залежить від інноваційної активності індивідів – носіїв інтелектуального капіталу. Людський розвиток і пов'язані

з ним людський капітал і соціальні інвестиції повинні стати базовими категоріями при формуванні національної соціально-економічної політики. Зосередженість лише на матеріально-грошових індикаторах економічного піднесення зумовлює щодамі більший негативний вплив на стан здоров'я населення, рівень освіти й науки, соціальне середовище, що призводить до посилення майнового розшарування та суспільної нерівності. У Плані дій Уряду на 2016 рік велику увагу приділено розбудові сфер, котрі забезпечують розвиток людського капіталу й комфортну життєдіяльність суспільства. Проте задекларовані принципи та кроки не мають системного характеру, цільові показники за окремими напрямками сформульовані загальними фразами, тож їх виконання буде неможливо перевірити. Чимало заходів є декларативними й не містять індикаторів досягнення поставлених цілей.

При дослідженні соціальної інфраструктури варто враховувати, що держава – це багаторівнева сукупність регіональних економік і відповідних управлінських структур, розбудова котрих базується на врахуванні потреб місцевої громади, самоорганізації регіонів як процесу створення, відтворення та вдосконалення складних, динамічних структур. Широкомасштабні зрушення у функціонуванні національного господарства обумовлюють створення нової, трансформаційної парадигми сучасного соціального-економічного розвитку з поєднанням інтересів регіонів із загальнодержавними. Сукупність економічних і соціальних реформ пострадянського періоду сформувала принципово нову, стійку й довговічну систему територіальної організації всіх сторін життєдіяльності, яка безперервно трансформується. Відбувається об'єктивний, масштабний перехід до іншої структури відносин між центром і регіонами, органами державного й місцевого самоврядування, суб'єктами влади та господарюючими агентами. Процес регіоналізації соціального розвитку, зокрема відповідної інфраструктури, набуває нових рис.

Під час перехідного періоду до ринкової системи господарювання соціальна інфраструктура зазнала відчутних змін, котрі великою мірою позначилися на стані соціальних об'єктів. Падіння обсягів виробництва в роки реформ та, як наслідок, зниження темпів економічного зростання призвели до скорочення не лише бюджетних видатків, а й інвестицій у таку інфраструктуру. Через брак вкладень коштів у соціальні об'єкти порушився відтворювальний цикл її об'єктів, що прискорило зношення та виведення з експлуатації основних фондів. Поряд із цим частина об'єктів соціальної інфраструктури була передана в нецільове використання або ліквідована, що спричинило зниження рівня забезпеченості ними. Проте в умовах порушення відтворювального циклу ресурсів, що надаються на розбудову соціальних об'єктів, недостатньо для покриття розриву між нормативним і наявним рівнями забезпеченості. При цьому мінливе економічне середовище вимагає нового підходу до забезпечення та розподілу коштів між соціальними галузями. Одним із механізмів залучення коштів і управлінського досвіду до окресленої сфери може бути публічно-приватне партнерство (ППП).

До основних передумов і факторів розвитку й територіальної організації соціальної інфраструктури належать: особливості процесів глобалізації та децентралізації, геополітичне положення, стабільність соціально-економічного розвитку, а також природно-ресурсні, економічні, демографічні, еколо-

гічні й соціальні чинники, структурні зрушення. Основними постулатами парадигми розбудови та організації соціальної інфраструктури є: поєднання державного регулювання й ринкових механізмів саморегулювання, розширення застосування ППП у її ключових сферах, забезпечення інтеграції суб'єктів комплексу з іншими видами господарської діяльності.

Виконання соціальних завдань органами місцевого управління ускладнене через обмеженість бюджетного фінансування та недостатнє застосування ефективних методів управління економікою регіону. Як головні напрями реформування можна визначити:

- реорганізацію механізму фінансування, запровадження нормативного порядку надання бюджетних асигнувань;
- законодавче оформлення гарантованого мінімуму соціальних, медичних та інших послуг, що надаються населенню на безкоштовній і пільговій основі, а також фінансування послуг понад гарантований мінімум за рахунок коштів населення й підприємств;
- розширення джерел фінансування соціально-культурних установ за рахунок запровадження механізмів ППП;
- розвиток недержавних форм обслуговування.

Для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування зазначених завдань потрібно делегувати повноваження з центрального рівня на місцевий.

Підсумовуючи викладене, доходимо таких висновків:

1. У процесі трансформації України в демократичну державу з громадянським суспільством і соціально орієнтованою ринковою моделлю економіки має збільшуватися роль людини в суспільному житті. У Плані дій Уряду на 2016 рік закладено підвалини розвитку людського капіталу, визначено пріоритети реформування освіти й науки, сфери охорони здоров'я. Проте доцільно виокремити соціальну інфраструктуру, оскільки саме вона є чинником відтворення людського капіталу в посткризовому періоді трансформацій. Визнання на всіх рівнях управління прогресивного розвитку самої людини як кінцевої та головної мети розширеного відтворення, найефективнішого й зростаючого ресурсу економіки допоможе досягти інклюзивного зростання.

2. Розроблення напрямів відтворення людського капіталу потребує подальшого перетворення основних блоків соціальної інфраструктури відповідно до цілей сталого розвитку. У свою чергу, формування ринкових відносин зумовлює трансформаційні процеси в усіх сферах економічної діяльності, зокрема в системах суспільного характеру. Тому розвиток і територіальна організація функціонування соціальної інфраструктури мають відбуватися на основі поєднання інтересів регіонів із загальнодержавними, що сприятиме самоорганізації та саморегулюванню діяльності регіональних соціально-економічних систем у просторово-часовому вимірі.

3. Соціальна інфраструктура виступає об'єктом інвестування для створення матеріального середовища задоволення потреб членів суспільства, а її розвиток є підґрунтям для довгострокового економічного й соціального зростання. Підвищення ефективності регулювання розвитку соціальної інфраструктури дасть змогу поліпшити систему соціального обслуговування;

забезпечити реалізацію прав і обов'язків органів державної влади та управління в питаннях задоволення соціально значущих потреб населення, збільшити їхню зацікавленість у результатах роботи; залучити бізнес-спільноту до процесу розбудови соціальної інфраструктури; забезпечити виконання соціальних гарантій перед громадянами в умовах ринкової економіки та створити необхідні умови для високопродуктивної й наукоємної праці.

Список використаних джерел

1. Sustainable Development Goals. Knowledge Platform [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sustainabledevelopment.un.org/sdgs>.
2. *Mill J. S.* Principles of Political Economy: With Some of Their Applications to Social Philosophy / J. S. Mill ; ed. by S. Nathanson. – Cambridge, MA : Hackett Publishing Company, 2004. – 352 p.
3. *Петти У.* Экономические и статистические работы / У. Петти ; пер. с англ. – М. : Соцэкгиз, 1940. – 286 с.
4. *Ricardo D.* The Principles of Political Economy and Taxation / D. Ricardo. – Mineola, NY : Dover Publications, 2004. – 320 p.
5. *Смит А.* Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М. : Соцэкгиз, 1962. – 684 с.
6. *Becker G. S.* Human Capital: Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education / G. S. Becker. – 3rd ed. – Chicago, IL : University of Chicago Press, 1993. – 390 p.
7. *Schultz T.* Investment in Human Capital. The Role of Education and of Research / T. Shultz. – N. Y. : The Free Press ; L. : Collier-Macmillan Limited, 1971, XII, 272 p.
8. Принципи економічної науки : реферат підручника А. Маршалла / референт-уклад. В. М. Фещенко. – К. : АДС “УМКЦентр”, 2001. – 211 с. – (Вершини економічної думки).
9. *Mises L., von.* Human Action: A Treatise on Economics : in 4 vols. / L. von Mises ; ed. by V. B. Greaves. – Indianapolis, IN : Liberty Fund, 2007. – 1128 p.
10. *Fisher I.* Elementary Principles of Economics / I. Fisher. – Ann Arbor, MI : University of Michigan Library, 2009. – 586 p.
11. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір : кол. моногр. / за ред. Е. М. Лібанової ; Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України. – К., 2008. – 383 с.
12. *Макарова О. В.* Соціальна політика в Україні : монографія / О. В. Макарова ; Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи НАН України. – К., 2015. – 244 с.
13. *Мельничук Д. П.* Людський капітал: пріоритети модернізації суспільства у контексті поліпшення якості життя населення : монографія / Д. П. Мельничук. – Житомир : Полісся, 2015. – 564 с.
14. *Павлюк К. В.* Видатки бюджетів на розвиток людського капіталу як чинник економічного зростання / К. В. Павлюк // Фінанси України. – 2006. – № 9. – С. 30–46.
15. *Павлюк К. В.* Фінансування охорони здоров'я як складової людського капіталу / К. В. Павлюк // Збірник наукових праць НДЕІ. – 2006. – № 9 (64). – С. 143–148.
16. *Чухно А. А.* Економічна теорія : у 2 т. Т. 1 / А. А. Чухно. – К. : ДННУ АФУ, 2010. – 512 с.
17. World Investment Report 2014: Investing in the SDGs : An Action Plan [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2014_en.pdf.
18. Development Co-operation Report 2016. The sustainable development goals as business opportunities [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/4316031e.pdf?expires=1475750884&id=id&accname=guest&checksum=449229E1DF55640743A5D11D824313CB>.
19. Трансформація соціальної інфраструктури в контексті забезпечення гуманітарного розвитку : кол. моногр. / В. М. Новіков, Н. М. Деева, І. С. Каленюк та ін. ; за наук. ред. В. М. Новікова, З. С. Сіройча. – Вінниця : ПП Балюк І. Б., 2015. – 384 с.
20. The Global Competitiveness Report 2014–2015 / ed. by K. Schwab ; World Economic Forum. – Geneva, 2014. – XIV, 548 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf.

21. Human Development Report 2015 / United Nations Development Programme. – N. Y., 2015. – IX, 274 p. [Електронний ресурс]. – Режим Доступу: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report_1.pdf.

References

1. *Sustainable Development Goals. Knowledge Platform*. Retrieved from <https://sustainabledevelopment.un.org/sdgs>.
2. Mill, J. S. (2004). *Principles of Political Economy: With Some of Their Applications to Social Philosophy*. (2004). Cambridge, MA: Hackett Publishing Company.
3. Petti, U. (1940). *E`konomicheskie i statisticheskie raboty`* [Economic and statistical work]. Moskva: Soce`kgiz [in Russian].
4. Ricardo, D. (2004). *The Principles of Political Economy and Taxation*. Mineola, NY: Dover Publications.
5. Smit, A. (1962). *Issledovanie o prirode i prichinax bogatstva narodov* [The Wealth of Nations]. Moskva: Soce`kgiz [in Russian].
6. Becker, G. S. (1993). *Human Capital: Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. 3rd ed. Chicago, IL: University of Chicago Press.
7. Schultz, T. (1971). *Investment in Human Capital. The Role of Education and of Research*. N. Y.: The Free Press, L.: Collier-Macmillan Limited.
8. Feshhenko, V. M. (2001). *Pry`ncy`py` ekonomichnoyi nauky`* [The principles of economics]. Ky`yiv: ADS "UMKCentr" [in Ukrainian].
9. Mises, L., von. (2007). *Human Action: A Treatise on Economics*. Indianapolis, IN: Liberty Fund.
10. Fisher, I. (2009). *Elementary Principles of Economics*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Library.
11. Libanova, E. M. (Ed.). (2008). *Lyuds`ky`j rozvy`tok v Ukrayini: innovacijny`j vy`mir* [Human development in Ukraine: innovative dimension]. Ky`yiv: In-t demohrafiyi ta soc. doslidzh. NAN Ukrainy` [in Ukrainian].
12. Makarova, O. V. (2015). *Social`na polity`ka v Ukrayini* [Social policy in Ukraine]. Ky`yiv: In-t demohrafiyi ta soc. doslidzh. im. M. V. Ptuxy` NAN Ukrainy` [in Ukrainian].
13. Mel`ny`chuk, D. P. (2015). *Lyuds`ky`j kapital: priory`tety` modernizaciyi suspil`stva u konteksti polipshennya yakosti zhy`ttya naseleenn* [Human capital: priorities for the modernization of society in the context of improving the quality of life]. Zhy`tomy`r: Polissya [in Ukrainian].
14. Pavlyuk, K. V. (2006). *Vy`datky` byudzhetyv na rozvy`tok lyuds`koho kapitalu yak chy`nny`k ekonomichnoho zrostannya* [Budget expenditures on human capital as a factor of economic growth]. *Finansy` Ukrainy`* [Finance of Ukraine], 9, 30–46 [in Ukrainian].
15. Pavlyuk, K. V. (2006). *Finansuvannya oxorony` zdorov`ya yak skladovoyi lyuds`koho kapitalu* [Financing health as a component of human capital]. *Zbirny`k naukovy`x prac` NDEI* [Proceedings of NDEI], 9 (64), 143–148 [in Ukrainian].
16. Chuxno, A. A. (2010). *Ekonomichna teoriya* [Economic theory]. Ky`yiv: DNNU AFU [in Ukrainian].
17. *World Investment Report 2014: Investing in the SDGs : An Action Plan*. (n. d.). Retrieved from http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2014_en.pdf.
18. *Development Co-operation Report 2016. The sustainable development goals as business opportunities*. (n. d.). Retrieved from <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/4316031e.pdf?expires=1475750884&id=id&accname=guest&checksum=449229E1DF55640743A5D11D824313CB>.
19. Novikov, B. M., Dyeyeva, N. M., Kalenyuk, I. S. (2015). *Transformaciya social`noyi infrastruktury` v konteksti zabezpechennya humanitarnoho rozvy`tku* [Transformation of social infrastructure in the context of human development]. *Vinny`cya : PP Balyuk I. B.* [in Ukrainian].
20. Schwab, K. (2014). *The Global Competitiveness Report 2014–2015*. Geneva. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf.
21. Human Development Report 2015. (2015). *United Nations Development Programme*. Retrieved from http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report_1.pdf.